

Vasik János

Innen, határon túlról...

Jártak már Kassán? Nekem nyugat-szlovákiai magyarként – nemzeti kisebbségként, nemzetiségként, a nemzetközösség tagjaként... – csak huszonévesen sikerült eljutnom Keletre. Addigra már voltam Bukarestben, Krakkóban, Prágában, csak éppen Kassán nem. Pedig megéri meglátogatni az ország második fővárosát. Széles sétálóutcáján végigballagva a nyüzsgő tömegben, a felújított polgárházak közt század eleji érzés fogja el az embert. Keresni kezdi a cilinderes urakat, a kalapos hölgyeket – pedig jobban tenné, ha andalgás helyett a lába elé nézne, nehogy megbotoljon a főút macskaköveiben.

Bármerről indultunk is el, középtűt mindig a dóm épületébe botlunk. Belépve két tábla fogadja a látogatót. Az egyik a miserendről okosít ki, hogy mikor van szlovák nyelvű, magyar nyelvű, latin vagy német nyelvű mise. A másik felhívja a figyelmünket, hogy az épületbe ételt, fagyaltot, kutyát, valamint lőfegyvert bevinni tilos.

Minden hétre jut egy lövöldözés vagy robbantás. Az alvilág demokratikus: leszámolások nemcsak Pozsonyban vannak, de Zólyomban, Nyárasdon vagy Várkonyon is. E két utóbbi 1–2 ezer lakosú községek a Csallóközben. A maffia nem fővároscentrikus, nincs "nemzetiségi törésvonala", ezt az ipart egyetértésben űzi többség és kisebbség, vidéki és városi. A "határokon átnyúló regionális együttműködés" ezen a téren valósult meg a leggyorsabban. Dagadhat a honfíui kebel a szlovákiai danubittal elkövetett pesti robbantások hallatán!

Az egyértelmű játékszabályokat meg lehet szokni. A Pápai-csoport kivégzése után – lásd dunaszerdahelyi tömeggyilkosság – néhány napig tartott az öröm. Azóta új fiúk jöttek, s az új söprű a hírek szerint jól söpör, fizet is mindenki, hogy megvédjék a vállalkozásokat önmaguktól. Reklamálni nincs kinek, elvégre a Bokszoó regnálása, a meciarizmus hat éve alatt a titkosszolgálat, a rendőrség teljesen összegabalyodott a rossz fiúkkal. Folyik az árnyékboksz, a parlamentben már a demokratikus jogrend megdöntésének veszélye miatt küldenék ringbe az új titkos szolgálakat. Játék következik! Kérem, tegyék meg tétjeiket – mi néhány millióan már megcselekedtük!

Amúgy az önszerveződés nem tartozik az ország erős oldalai közé. Amióta a harmadik szektorba kényszerített ellenzék visszatért a politikához, káderhiánnyal küzd a civil szektor, különösen annak magyar része. Hja igen, 560 ezer ember az 560 ezer marad – csak a lehetőségek változnak. Most már szabadon "önszerveződhetnénk", a finanszírozás sem jelentene megoldhatatlan problémát – de ki csinálja? 1998-ig évente tartott seregszemlét a szlovákiai magyar értelmiség "Értelmiségi Fórum" címen. Összejöttünk, találkoztunk, éltünk a ius murmurandival, néha megegyeztünk valamiben, majd hazamentünk. Mondhatni, nem sok, ám a kormányváltás óta még ez sincs. Szeptemberben volt egy elvetélt kísérlet megszervezésére, a Rozsnyói Futár nevű regionális lap meghirdette a találkozót, de a zászlóbontásra már kisebbségi futóárkaink földhányásáról került sor. Csoda, hogy az "ellenfél" nem jelent meg? Vajon mikor kerül sor a következőre, az ellentalálkozóra? S vajon mikor szólal meg az értelmiség? Esetleg – az értelem, a (köz)érdek?

Az anyaországbeliekkel nemcsak nyelvünk, történelmünk, származásunk vagy konyhaművészetünk köt össze, de feltétlen, mások számára megmagyarázhatatlan vonzódásunk a betűszavakhoz is. Van MKP-nk, ami nem a kommunista pártot jelöli (Magyar Koalíció Pártja), CSEMADOK-unk, ami kibontva Szlovákiai Magyar Kulturális Szövetséget

jelent, s egészen szeptember végéig volt SZMÖT-ünk. Aztán érvényes alapszabály híján, négy évet megélve, felbomlott. Pedig a Szlovákiai Magyar Ösztöndíjtanács élet és halál ura volt a magyarországi egyetemi ösztöndíjak odaítélésében. A 15 tagú testületen múlt, hogy évről évre ki kezdheti meg tanulmányait térítésmentesen, ösztöndíj-támogatással – valamint demokratikus környezetben, magyarul. A források elosztása alkalmával három évig csak mocorgott a talaj a bizottsági tagok talpa alatt, aztán idén megmozdult a föld. Először csökkent az ösztöndíjak száma – a további történéseket pedig diszkrét homályba burkolta az egyetlen szlovákiai magyar napilap, az Új Szó hasábjain lezajlott tollpárbaj "tintafüstje". A csata kakofóniájából a "nem értesz hozzá, korrupt, határozatlan" kiáltásokat hallhatta, akinek jobb dolga nem akadt. A tanács elnöke lemondott, később inkább úgy tűnt, felmentették, SZMÖT volt is, nem is, majd a már említett módon eloszlott, akár a füst.

Néhány nap múlva a magyar Oktatási Minisztérium, megelégedve a hercehurcát, a Határon Túli Magyar Ösztöndíjtanács keretén belül átmenetileg saját hatáskörébe vonta az ösztöndíjak odaítélésének jogát. Az ösztöndíjtanács Szlovákiában újjáalakul, csak az nem tisztázódott, miért szűnt meg...

Természetesen magyar diákok vannak a szlovákiai egyetemeken, így a kassai Šafárik Egyetemen és a Műszaki Egyetemen is. Nehéz megtalálni őket, hiszen arányuk hasonlatos lehet a kassai magyarság arányához – a 200 ezres városban 10 ezren laknak. Ha mégis mindenáron hazai szóra vágynak az utazó, a leghelyesebb, ha a Mészáros utcai Fórum-házba megy. Itt a diákoktól kezdve mindenki megfordul – 45 civil szervezet talált otthonra az inkubátorházban. Kaptak számítógép-, telefon-, internethasználati jogot, hogy kommunikálni tudjanak a nagyvilággal. A közösen használt épületnek köszönhetően pedig még egymással is kapcsolatba kerülhetnek, ha máshol nem, a rövidesen megépülő kávézóban. Grund épült a város közepén!

Bűvös körben peregnék a napok Szlovákiában. Párhuzamos életünkben ott van a lehetséges jövő az egyelőre még elszigetelt polgári kezdeményezésekben, fesztiválokban, prosperáló vállalkozásokban, határokon átnyúló gazdasági kapcsolatokban, nyugodt hétköznapiakban. Aztán észrevétlen átlépés a párhuzamba... Nincs fényjelenség, hanghatás – a "sötét oldal" leginkább érzékelhetetlenül szürke: az elmúlt hat évben jórészt "passzív ellenállásba" visszavonult szakszervezetek 35 ezer fős tüntetést szerveznek Pozsonyban a hovatovább 20%-os országos munkanélküliség és a csökkenő életszínvonal ellen tiltakozva... A második világháború alatt elhurcoltak közül csak a "Szlovákia területéről" koncentrációs táborokba deportáltak részesülhettek kárpótlásból... Az illetékes hivatalnok szerint "hatalmas pozitívum", ha a munkaügyi hivatalok odaadó gondoskodása során "R" betűvel jelölik meg a roma ügyfelek adatlapjait – persze csak a saját kérésükre... Ez is mi vagyunk.

Életem eddigi leghosszabb sikeres határátlépése a román–magyar határon volt, még valamikor 1990-ben, amikor vagy 7 órát állt a vonatunk a "Vigyázó Szemek" keresztműzében. Az eddigi egyetlen sikertelen határátlépésemre majd tíz évet kellett várjak – idén nyáron, az ukrán határon élhettem meg. A legek sora az ősszel folytatódott, kaján módon éppen a Komáromot Komárommal összekötő határátkelő helyen. Röpké két óra alatt sikerült megtennem ugyanazt a távot, amit máskor 2 perc alatt abszolváltam. Vagy kétszázán állhattunk sűrű, tömött sorban a Duna-hídon (aki nem ismerné a színhelyet, még magyar földön). A toporgók élcsapata csendesen morgolódva, a frissen érkezettek értetlenül várták, amíg a magyar határőrizeti szervek egyenként bevezetik adataikat a rendelkezésre álló egy számítógépbe. Nekem sietős volt a dolgom, így bekérdzkedtem az egyik autóba – az ő oszlopuk valamivel gyorsabban

haladt... Ugye nehéz átélni a várakozók érzéseit? Talán ha visszaemlékeznek "schengeni" tapasztalataikra az osztrák határon...

Folyik a versenyfutás az idővel. Mi következik be előbb – Magyarország felvétele az Európai Unióba, vagy a szlovákiai demokrácia és gazdaság megerősödése, és így a déli szomszédal egyidejű belépése? Sikerül-e a magyar külügyminisztériumnak kettévágni a határon túli magyarság jelentette "gordiuszi csomót"? Kell-e a külön megoldás keresése – van-e, lesz-e közös Kelet-Közép-Európa? A jó szándék megvan.

Érdekes skála felállítására nyílik mód 1989 óta naponta. Olvasva a napilapokat, a televíziós csatornákat nézve feltérképezhetjük, hol húzódik a média ingerküszöbe. Az idő előrehaladtával az a benyomás alakulhat ki bennünk, mintha egyre nagyobb ingerületre lenne szükség az "információvá", hírré váláshoz. A jó hírek eleve hátránnyal indulnak a versenyben, de a rossz hírek is fura osztályozáson mennek keresztül... A példa kedvéért vegyük a földrengéseket. Rengett a föld Törökországban, Tajvanon, és még számtalan helyén a világnak. A közelmúltban hetente láthattunk gazdagabbnál gazdagabb híryanagot borzalmairól. Összedőlt házak, halottak, kétségbeesetten kutató légszűrős, izzadt emberek. Pánik. Talán nagyobb, mint ami a Korpona (szlovákul Krupina) környéki falvak, Dolné Mladonice, Cekovce, Horné Mladonice, Senohrad, Vrbovka, Bzovík és Litava lakóit fogta el az október végi 3,2 fokos erősségű földrengések alatt – de a borzalom foka tesz valamit hírré? Nem elég, ha nincs halott, csak a visszaemlékező emberek – habitusuktól függő – megkönnyebbült derűje vagy szorongása – ha azok a szomszédaink? Középpontban állni azért jó, mert onnét minden látszik. Csak nézni kell – innen, határon túlról.

Még kisiskolás koromban láttam Gustáv Husákot Dunaszerdahelyen. Máig sem vagyok biztos benne, hogy ő volt, hiszen csak az Integető Kéznek örülhettünk, meg az elmaradt tanítási napnak. Ő volt az első köztársasági elnököm. A második nagyon megvárattott. Színházi fesztiválon voltunk Brünnben a Divadlo Husa na Provázkuban (a Nyakörves Libához címzett színházban...), vártuk, hogy elkezdődjék az előadás. Eltelt az első negyedóra, majd még egy, a nézőtér már zúgolódott, aztán vagy tíz percre rá valaki hangosan megjegyezte:

– Kire várunk, csak nem a köztársasági elnökre?!

Nemhiába a drámaírói véna, Václav Havel kitűnő időzítéssel éppen végszóra lépett be. A mese itt még nem ér véget – a terem egy pillanatnyi döbbszent csend után tapsviharban tört ki, mindenki felpattant, hangos ovációval köszöntve Csehszlovákia utolsó köztársasági elnökét. A zajos tetszésnyilvánítás csak akkor ért véget, amikor Havel egy kéznyújtásnyira tőlem, leült. Ráadásul a színdarab is jó volt.

A harmadik köztársasági elnök is az 1989-es generációhoz tartozik. Belőle csak a kisugárzás jutott – az a hatás, ami még napokkal szlovákiai látogatása után is érezhető volt mindazokon, akik találkoztak vele. Göncz Árpád, a Magyar Köztársaság elnöke hivatalos látogatáson Szlovákiában járt, s útja során felkeresett több csallóközi települést is... Integráló személyiség – mindenki Árpai bácsija? Hallgatva a beszámolókat, látva az eseményről készült fotókat mintha egy pillanatra tényleg megszűntek volna a határok bármely állam integrálásának sérülése nélkül.

Tíz éve kezdtük el a menetelést, akkor még Csehszlovák Köztársaságként. Aztán választás választást követett, az országot előbb egy kötőjel (Cseh- és Szlovák Szövetségi Köztársaság),

majd az új határ metszette ketté. Válaszutak jöttek – demokrácia vagy totalitarianizmus?
Nemzetépítés és/vagy demokrácia, kisebbségi jogok?

Ma itt tarunk – vajon hol is? Erre a tíz évre és néhai "Bársonyos Forradalmunkra" emlékezünk november 17-én.

Budapest, 1999. november 4.